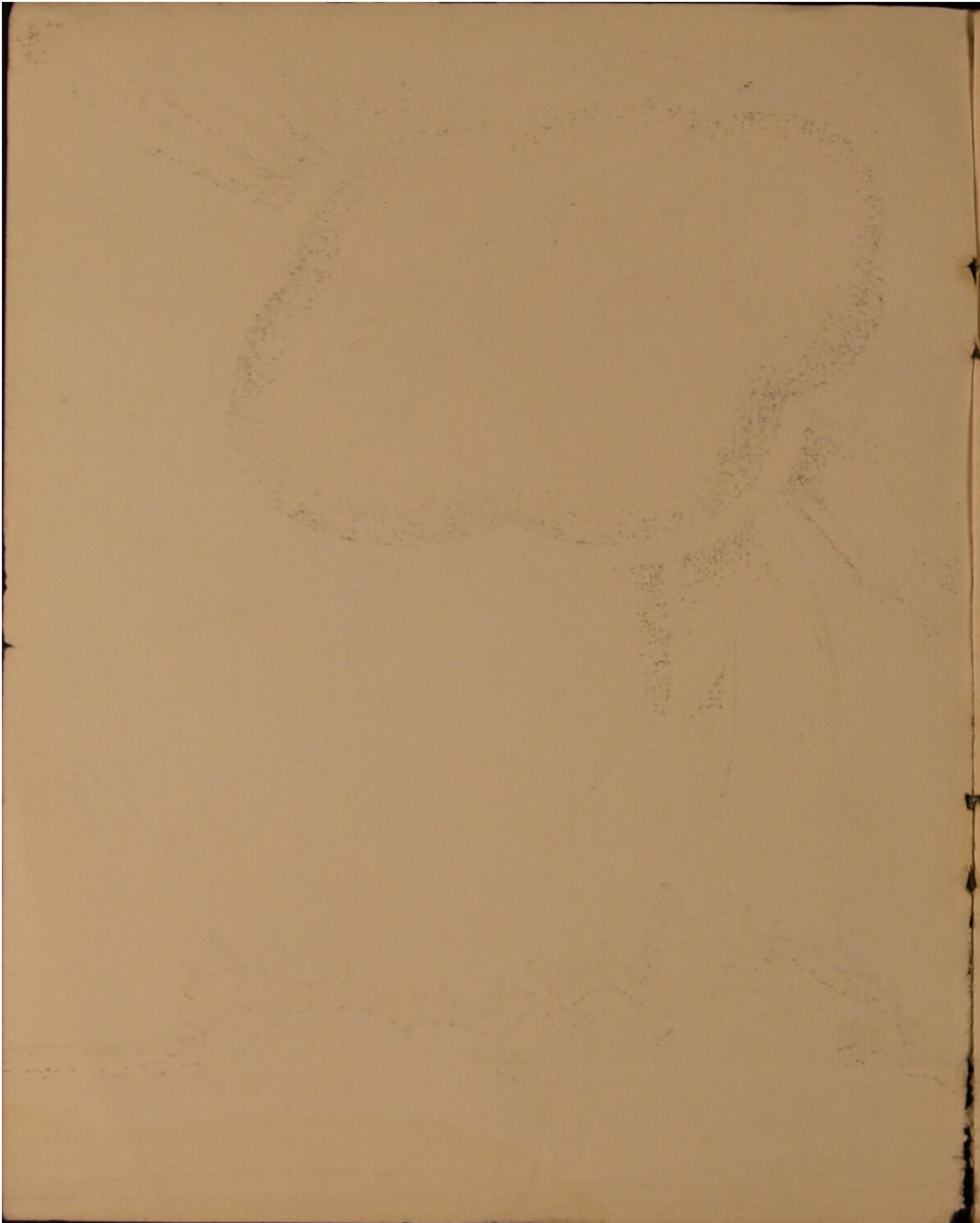

শুভ

নিউ থিয়েটার্স

গৃহদাহ

শ্রী চন্দ্র চট্টোপাধ্যায়ের
‘হাতাহ’ উপন্যাস হইতে
চিত্রাভিন্ন

+

+

নিউ থিয়েটার্স লিঃ
কলিকাতা

চরিত্র

অচলা	...	যমুনা
মৃণাল	...	মলিনা
সুরেশ	...	বিশ্বনাথ ভাদ্রড়ী
মহিম	...	প্রমথেশ বড়ুয়া
কেদারবাবু	...	অমর মলিক কৃষ্ণচন্দ্ৰ দে

গৃহদাহ

এবং

হরিমতি
বোকেন চট্টো
অহি সাত্তাল
ইন্দু মুখাজ্জী
শোর
পৃথিৰাজ
সিতারা
কৃষ্ণ দাস
অনুপম ঘটক
কিদার

*

শিঙ্গী

পরিচালক		প্রমথেশ বড়ুয়া
সহঃ	...	ফণি মজুমদার
চিত্রশিঙ্গী	...	বিভূতি চক্ৰবৰ্তী
শব্দযন্ত্রী	...	বিমল রায়
সঙ্গীত পরিচালক	...	অমূল্য মুখাজ্জী
সম্পাদক	...	মুকুল বসু
রসায়নাগারাধ্যক্ষ	...	শামশুন্দৱ ঘোষ
দৃশ্যপট ইত্যাদি	...	রাইচান্দ বড়াল
সঙ্গীত রচয়িতা	...	পক্ষজ মলিক
		সুবোধ মিত্র
		সুবোধ গাঞ্জুলী
		{ অনাধি মৈত্র পুলিন ঘোষ
		অজয় ভট্টাচার্যা

ପ୍ରଦାହ

“ମହିମ-ଅଚଳାୟ ବିବାହ !”.....

ଏ ମହିମେର ବନ୍ଧୁ ସ୍ଵରେଶେର କାହେ ଅସହ—କାରଣ ଅଚଳା ଭିନ୍ନ ସମାଜେର । ମହିମ
ଯେ ଶୁଦ୍ଧ ଏକ ନାରୀର ମୋହେ ନିଜେର ସମାଜକେ ତାଗ କରିତେ ସିଯାଛେ—ଏହି
ଚିନ୍ତା ଅନ୍ତରିକ୍ଷରେ ସ୍ଵରେଶକେ ଆରମ୍ଭ ଅନ୍ତରି କରିଯା ତୁଲିଲ ।

ଶୁରେଶ ବଲେ—“କି ଆଛେ ତାଦେର—?” କିନ୍ତୁ ମହିମ ସେ ତର୍କ କରେନା !—
ତାହିଁ ଶୁରେଶ ଶେଷେ ଅଚଳାର ପିତା କେନ୍ଦ୍ରାରବାବୁର ନିକଟ ଗିଯା ସାଂସାରିକ ଦୂରବସ୍ଥାର
କଥା ପାଢ଼ିଯା ବସିଲା । ବୁନ୍ଦ କେନ୍ଦ୍ରାରବାବୁ ତ' ଅବାକ ହଇୟା ବସିଯା ପଡ଼ିଲେନ ।
“କୈ—ଆମି ତ' ଏମବ କିଛୁଇ ଜାନିନା ।” ଅଚଳା ଆସିଯା ତାହାଦେର ଆଲୋଚନାଯୀ
ଘୋଗଦାନ କରିଲ । କେନ୍ଦ୍ରାରବାବୁ ତାର କହାକେ ମହିମେର ସବ କାଣ୍ଡ ଶୁନାଇୟା ଦିଯା
ଅନ୍ତର୍ଭାବ କାଜେ ଚଲିଯା ଗେଲେନ । ଶୁରେଶ ଆବାର ଅଚଳାକେ ଏ-ବିବାହେର ବିନ୍ଦକେ
ସୁଭିତରକେର ବନ୍ଧୁଯ ଭାସାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଯା ଇହାଇ ପ୍ରମାଣ କରିଯା ବସିଲ, ସେ, ତା'ର
ବନ୍ଦୁ ମହିମ ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ପ୍ରବନ୍ଧକ—କାରଣ ନିଜେର ସାଂସାରିକ ଅବସ୍ଥା ଗୋପନ କରିଯା
ସେ ବିବାହ କରିବାର ଉତ୍ସୋଗ କରିତେଛେ । ଅଚଳା ବଲିଲ—“କିନ୍ତୁ ଶୁରେଶବାବୁ !
ତିନି ତ ମିଥ୍ୟା କଥା ବଲେନ ନା ।” ଅଚଳା ସବହି ବଲିଲ—କୋଥାଯ ଦେଶ—କୋନ
ଗ୍ରାମେ ବାଡୀ—ସେଥାନେ ଏକଥାନା ଭାଙ୍ଗା କୁଂଡେ ... ... ଅଚଳା ଜାନିତ ସବହି
କିନ୍ତୁ, କେନ୍ଦ୍ରାରବାବୁ ପାଛେ ମହିମ ଗରୀବ ବଲିଯା ବିବାହେ ଅସମ୍ଭବ କରେନ,
ମେଇଜନ୍ତାଇ ସେ ତାର ବାବାକେ ଏମବ କିଛୁଇ ଜାନାଯ ନାହିଁ ।

ଶୁରେଶେର ବିଶ୍ୱାସର ଆର ସୌମୀ ରହିଲ ନା । ଏକଟା ଇଞ୍ଚୁଲେ ପଡ଼ା ମେଯେ—ସେ
ଇଂରେଜୀତେ ନାମ ଲିଖିତେ ପାରେ, ସେ ସେ ଜାନିଯା ଶୁନିଯା ଦାରିଜ୍ୟକେ ବରଣ କରିତେ
ପାରେ, ଏ ଧାରନାଇ ତା'ର କଥନାଓ ଛିଲ ନା । ଏକ ମୁହଁରେ ଶୁରେଶେର ସବ ବିଦେଶ
କୋଥାର ସେନ ଉଡ଼ିଯା ଗେଲ । ଶ୍ରଦ୍ଧାଯ ତାର ମନ ଭାରିଯା ଉଠିଲ ! ସେ ଛୁଟିଲ
ମହିମେର କାହେ—ତାକେ ଧରିଯା ଆନିତେ, ଆର ତାର କାହେ ଅଚଳାର ବିଦେଶ କାଟୁକ୍ରି
କରିଯାଇଁ ବଲିଯା କ୍ଷମା ଚାହିତେ ।

ମହିମ ଥାକେ ମେଶେ—ସେ ଦେଶେ ଚଲିଯାଇଁ । ଶୁରେଶେର କାହେ ସେ ପ୍ରତିକ୍ରି
ଦିଯାଇଁ, ସେ, ଅନ୍ତର୍ଭାବ ଏକମାସ ମେ ଅଚଳାର ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିଷେ ନା, କାରଣ ତା'ର
ବନ୍ଦୁର ଧାରଣା, ସେ, ଏକମାସେଇ ତା'ର ମୋହ କାଟିଯା ଯାଇବେ । ଶୁରେଶ ଆସିଯା

ବଲିଲ—“ବନ୍ଦୁ—ଘାଟ ହଇଯାଛେ—ତୁମି ଅଚଳାର କାହେ ଯାଉ—ମେ ହୃତ ତୋମାର ପଥ ଚାହିୟା ବସିଯା ଆଛେ ।” ସୁରେଶେର ଏହି ଆକଷ୍ମିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖିଯାଇମହିମ ପ୍ରଥମେ ବିଶ୍ଵିତ ହଇଲ—ତାରପର ତା’ର ହାସି ପାଇଲ । ବଲିଲ—“ବାଢ଼ୀତେ ଖୁବ ଦରକାର ଆଛେ ।” ମେ ବନ୍ଦୁର ଅନୁରୋଧ ଉପେକ୍ଷା କରିଯାଇ ଚଲିଯା ଗେଲ ।

ବେଚାରୀ ସୁରେଶ ! ମେ ଆବାର ଛୁଟିଲ ଅଚଳାର କାହେ । ମେ ସବ କଥା ବଲିଲ—ବଲିଲ ଯେ ମହିମକେ ମେହି ତ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରାଇଯାଇଲ ଯେ ଅନ୍ତତଃ ଏକମାସ ଯେଣ ମେ ଅଚଳାର ମଙ୍ଗେ ମାନ୍ଦାନ୍ତ ନା କରେ ।

ଅଚଳା ହାସିଯା ବଲିଲ “ସୁରେଶବାବୁ,—ଆପଣି ହୃତ ଭାବିଯାଇଲେନ ଷେ ପୁରୁଷେର ପକ୍ଷେ ଭୂଲିତେ ଏକମାସଟି ଯଥେଷ୍ଟ ।” ସୁରେଶ ନାରୀ ଶମ୍ଭବେ ତା’ର ନିର୍ବ୍ୟକ୍ତିତା ଏକ ନାରୀର କାହେଇ ସ୍ବୀକାର କରିଲ । ଉଚ୍ଛାସେର ଆବେଗେ ମେ ଅଚଳାର ହାତ ଧରିଯା କ୍ଷମା ଚାହିଲ ।

ଶ୍ରବେଶର ନାରୀର ସଂପର୍କ ଏହି ପ୍ରଥମ । ସେ ନିଜେକେ ସାମଲାଇତେ ପାରିଲ ନା । ଏହି ମହିମ ସମ୍ପର୍କେ ଅଚଳାର ମହିତ ଅବାଧ ମେଲାମେଶାର ଫଳେ ଶ୍ରବେଶ ଗୋପନେ ଅଚଳାକେ ଭାଲବାସିଯା ଫେଲିଲ ।

କେଦାରବାବୁ ବିଚକ୍ଷଣ ବ୍ୟକ୍ତି । ତିନି ଦେଖିଲେନ ଶ୍ରବେଶ ଶିକ୍ଷିତ ଏବଂ ଧନଶାଲୀ । ତୀ'ର ମନେର କୋଣେ ଶ୍ରବେଶକେ ଜାମାତା ହିସାବେ ପାଇବାର ବାସନା ଜାଗିଯା ଉଠିଲ ଏବଂ ଉଠିତେ-ବସିତେ ତିନି ମେହି ଭାବେର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦିତେ ଆରମ୍ଭ କରିଲେନ । ବିପଦେ ପଡ଼ିଲ ଅଚଳା ।

ମହିମ କାହେ ନାହି । କାହାକେ କି ବଲିବେ । ମହିମ ତାହାକେ ଛାଡ଼ିଯା ଚଲିଯା ଗିଯାଛେ । ପିତାର ଅଛରୋଧ—କତଦିନ ଆର ଏଡ଼ାଇବେ ? ଏକଦିନ ଶ୍ରବେଶ ତାହାର

ବିବାହେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଚାହିୟା ବସିଲ । ପିତାର ମୁଖେର ଦିକେ ଚାହିୟା
ଅଚଳା ସମ୍ମତି ଦିଲ । ଠିକ ମେହି ସମୟେଇ ସେଥାନେ ଯହିମ ଆସିଯା ଉପସ୍ଥିତ ।

সে ত' স্বরেশকে দেখিয়া অবাক । স্বরেশকে মহিম জিজ্ঞাসা করিল—“কি হে !
তুমি এখানে যে—” স্বরেশ কি যে কতগুলা কথা অন্তর্গত বলিয়া গেল, মহিমের
তা বোধগম্য হইল না । অচলাকে জিজ্ঞাসা করিল “ব্যাপার কি ?”

অচলা বলিল—“বাবাকে জিজ্ঞাসা করিও ।” স্বরেশ, অচলা, একে একে
তাহাকে একা ফেলিয়া চলিয়া গেল । মহিমও সেখান হইতে অমনি ফিরিয়া
বাড়ী বলিয়া রওনা হইল । অচলা তাহাকে আবার ডাকিয়া আনিয়া এক অস্তুত
কাণ্ড করিয়া বসিল । তাহার হাতে এক আংটি পরাইয়া অচলা বলিল—“আর
আমি ভাবতে পারিনা । এইবার যা করবার তুমিই করো ।” বলিয়া সে
চলিয়া গেল ।

ଶ୍ରୀହନ୍ଦାଶ—

କେନ୍ଦାରବାବୁର ବସିବାର ଘର । କେନ୍ଦାରବାବୁ କୌଚେ ବସିଯା । ଶ୍ଵରେଶ ଅସଥା
ଉତ୍ତେଜିତ ହଇଯା ପାଯଚାରୀ କରିତେଛେ । ଅଚଳା ଏକ କୋଣେ ବସିଯା ଆଛେ ।
ମହିମ ଧୀରେ ଧୀରେ ଘରେ ଚୁକିଲ । କେନ୍ଦାରବାବୁ ମହିମକେ ଡାକିଯା କାହେ ବସାଇଯା
ବିବାହେର ଉପଯୋଗୀତା ବୁଝାଇତେ ଲାଗିଲେନ । ଶେଷେ ବଲିଯା ବସିଲେନ ଯେ “ଅନ୍ତ

କୋନେ ବାପ ହିଲେ, ତୁମି ସେ ବ୍ୟବହାର ଆମାଦେର ସନ୍ଦେ କରିଯାଉ, ତାହାତେ ଏକ କୁରକ୍ଷେତ୍ର କାଣ୍ଡ ହଇଯା ଯାଇତ—ତୁମି ଜାନୋ ?”

ନୟ ମହିମ ବିନୌତଭାବେ ସବ ଅପରାଧ ସ୍ଵୀକାର କରିଯା ଲାଇଲ—କିନ୍ତୁ ଆଜ ଅଚଳା ଚୂପ କରିଯା ଥାକିତେ ପାରିଲ ନା । ତାହାର ପିତାର ସତ୍ୟତ୍ୱ, ସୁରେଶେର ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା, ତାହାର ଉପର ମାନସିକ ଉଂପୀଡ଼ନ—ସକଳେର ବିରଙ୍ଗକେ ଅଚଳାର ନାରୀତ୍ ଆଜ ମାଥା ତୁଲିଯା ଦୀଡାଇଲ । ସେ ଆଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମହିମେର ହଇଯା ପିତାର ସହିତ ତର୍କ କରିଲ— ସୁରେଶେର ସହିତ ତର୍କ କରିଲ । ଅନ୍ତିରମତି ସୁରେଶ କ୍ରୋଧେ ଅନ୍ଧ ହଇଯା ଅଚଳା ଏବଂ କେଦାରବାବୁକେ ଅପମାନେର ଚୁଡ଼ାନ୍ତ କରିଯା ଚଲିଯା ଗେଲ । ଅଚଳା ଆରାମେର ନିଃଖାସ ଫେଲିଲ । ମହିମ ଅବାକ ହଇଯା ଗେଲ । କେଦାରବାବୁ ଭାବିଲେନ ସେ ସୁରେଶ କି ସାଂଘାତିକ ଲୋକ । ମହିମ ଅଚଳାଯ ବିବାହ ହଇଯା ଗେଲ ।

ମହିମ ଅଚଳାକେ ଲାଇଯା ଆସିଲ ତାହାର ଗ୍ରାମେର କୁଟୀରେ । ଗ୍ରାମେର କବିତ୍ର ସହରେ ଭାଲ ଶୋନାଯ । ଅଚଳାରେ ତାଇ ଶୁନାଇତ । ସତ୍ୟଇ ସହରେର ଲୋକ ଗ୍ରାମେ ଆସିଯା ନାନା ଅନୁବିଦ୍ୟାଯ ପଡ଼ିଲ । କିନ୍ତୁ ସବହି ମହିମା ଯାଇତ, ସଦି ନା ଆସିତ ମୃଗାଳ । ମହିମେର ପିତାର ଆଶ୍ରଯେ ପ୍ରତିପାଲିତା ମୃଗାଳ ମହିମକେ ଦାଦା ବଲିଯାଇ ଡାକେ ଓ ସେଇ ଭାବେ ଠାଟ୍ଟା ତାମାସାନ୍ତ କରିଯା ଥାକେ । ଅଚଳାକେ ଦେଖିଯା ମୃଗାଳ ଚିପ କରିଯା ଏକଟା ପ୍ରଣାମ କରିଯା ବସିଲ—“ସେଜଦି” ପାତାଇଯା ଲାଇଲ । ତାରପର ସେଜଦିର ସାମନେ ମହିମକେ ଲାଇଯା କତ ଠାଟ୍ଟା । ଅଚଳା କିନ୍ତୁ ଭୁଲ ବୁଝିଲ । ଏହି ସରଳ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବାଲିକାର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଠାଟ୍ଟା ତାମାସା ତାହାର ଭାଲ ଲାଗେ ନା । ମହିମେର ସନ୍ଦେ ମୃଗାଳେର ଏକବାର ବିବାହେର କଥା ହୟ—ତାଇ ଲାଇଯା ରସିକତାର ଆର ଅନ୍ତ ନାହି । ସହରେ ଶିକ୍ଷିତା ମେଘେର କାନେ ଦେ ରସିକତାଙ୍ଗଲୋ ଅନ୍ୟ ଭାବେ ଉପଥିତ ହାଇଲ । ଅଚଳାର ମନେ ସନ୍ଦେହ ଜାଗିଲ, ଆର ଏହି ସନ୍ଦେହି ହାଇଲ ତାହାର କାଳ ।

ଶତକାଳ—

ମୃଣାଳ ବୁଝିତେ ପାରିଲ । ସେ ନିଜେ ହଇତେଇ ଚଲିଯା ଗେଲ । ମହିମ ଦୁଃଖିତ ହଇଲ । ଅଚଳା ରାଗ କରିଲ, ଅଭିମାନ କରିଲ । ସେ ଅଭିମାନ ମହିମ ଭାଙ୍ଗାଇଲ ନା । ଅଭିମାନ ଭାଙ୍ଗାଇତେ ସେ ଜାନିତେ ନା ।

একଦିନ ଶ୍ଵରେଶ ଆସିଯା ଉପସ୍ଥିତ । ଅଚଳା ତାର ମନେର ସମସ୍ତ ଗୋପନ ଅଭିମାନ ଶ୍ଵରେଶକେ ଜାନାଇଯା ବସିଲ । ଅଚଳା ଶ୍ଵରେଶକେ ସହାୟ ପାଇଯା ମହିମେର ମଧ୍ୟ ବାଗଡ଼ା କରିଲ । ତର୍କେ ତର୍କେ ମହିମକେ ବଲିଲ ଯେ ତାର ମହିମକେ ବିବାହ କରା ଭୁଲ ହଇଯାଛେ । ମହିମ ଠାଟା କରିଯା ବଲିଲ—“ତାଇ ଭାଗେର କାରବାରେ ଶୁବ୍ଦିଧା ହ'ଲ ନା ବ'ଲେ ଦୋକାନପାଟ ତୁ'ଲେ ଫିରେ ଯେତେ ଚାହିଁ—ନା ?”

ଅଚଳା ବଲିଲ—“ହଁ ।”

ମହିମ ବଲିଲ—“ବେଶ ତ, ଯାଉ” ।

ରାଗିଯା ଅଚଳା ସୁରେଶକେ ବଲିଲ—“ଯାକେ ଭାଲବାସିନୀ ତା'ର ସର କରବାର ଜଣେ ଆମାୟ ଏଥାନେ ଫେଲେ ରେଖେ ଯେଓ ନା ।”

ସୁରେଶ ମହିମକେ ଶାସାଇଲ । ବଲିଲ—“ଜାନୋ ମହିମ, ଇନି ଏକଜନ ଭଦ୍ରମହିଳା । ଏ'ର ଓପର ପାଶ୍ଵିକ ବଲପ୍ରୟୋଗ କରବାର ତୋମାର କୋନ୍ତ ଅଧିକାର ନେଇ ।” ପ୍ରଶାନ୍ତ ମୁଖେ ମହିମ, ପରଦିନ ସକାଳେର ଟ୍ରେଣେଇ ତାହାଦେର ନିଜେ ଗିଯା ତୁଲିଯା ଦିଯା ଆସିବେ, ଏହି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦିଲ ।

ସେଇ ରାତ୍ରେଇ ମହିମେର ବାଡ଼ୀ—ଏହି ବିଶାଲ ସଂସାରେ ତାର ଏକମାତ୍ର ଆଶ୍ରୟ—
ପୁଢ଼ିଯା ଛାଇ ହଇଯା ଗେଲ ।

ଅଚଳାକେ ଯାଇତେ ହଇଲ । ନିଜେର ଅନିଚ୍ଛାସନ୍ଦେଶ ଅଚଳା ତାର ସ୍ଵାମୀକେ ଛାଡ଼ିଯା କଲିକାତା ଚଲିଯା ଗେଲ । ସନ୍ଦେ ଚଲିଲ ସୁରେଶ, ଆର ତାର ବି । କେଦାରବାବୁ ତ' ଚଟିଯା ଅଷ୍ଟିର—“ଆବାର ସୁରେଶ !” “ବାଡ଼ୀ ପୁଢ଼ିଲ”—“ମହିମ ଆସିଲ ନା ।” ସବ ସେନ ତାହାର ଗୋଲମାଲ ହଇଯା ଗେଲ ।

ମହିମ ରୋଗେ ଶଯ୍ୟାଶ୍ୟାମୀ ହଇଯା ପଡ଼ିଲ । ସୁରେଶ ତାହାକେ ତାହାର କଲିକାତାର ଅଟ୍ଟାଲିକାଯ ଆନିଯା ଅଜ୍ଞ ଥରଚ କରିଯା ଚିକିଂସା କରାଇତେ ଲାଗିଲ । ମୃଗାଳ ସନ୍ଦେ ଆସିଯାଛିଲ । ଅଚଳା ଆସିଯା ତାହାର ସ୍ଵାମୀର ପାଯେ କାଦିଯା ପଡ଼ିଲ । ମୃତ୍ୟୁର ସନ୍ଦେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଯା ତାହାରା ମହିମକେ ବୀଚାଇଲ ।

ମହିମ ଏଥନ ଅନେକଟା ସାରିଯା ଗିଯାଛେ । ମୃଗାଳ ତାହାର ଦେଶେ ଫିରିଯା ଗିଯାଛେ । କେଦାରବାବୁ ଜକ୍କଲପୁରେ ତାହାର ଏକ ବନ୍ଦୁର ବାଡ଼ୀତେ ମହିମକେ ହାଓୟା

ପାତ୍ରଦାତା—

ପରିବର୍ତ୍ତନେର ଜଣ୍ଡ ପାଠାଇବେଳ ଠିକ କରିଯାଛେନ । ସଙ୍ଗେ ଯାଇବେ ଏକ ଅଚଳା । ଅଚଳାର ପ୍ରାଣେ ନାରୀରେ ସାଡ଼ା ପଡ଼ିଯା ଗିଯାଛେ—ମେ ତାହାର କୁଞ୍ଚ ସ୍ଵାମୀର ସମସ୍ତ ଭାର ଲାହିଯା ଯାଇତେଛେ ।

ଯାଇବାର ଦିନ ଛେନେ ହଠାଂ ଶୁରେଶ ଆସିଯା ହାଜିର । ମେ ବଲିଯା ବସିଲ ଯେ ମେଓ ଯାଇବେ । ତାରଙ୍କ ଶରୀରଟା ବିଶେଷ ଭାଲ ନାହିଁ ।

ଯେନ ଏକଟା ଅସ୍ଥିର ଦୀର୍ଘଶାସ ଛାଡ଼ିଯା ଟ୍ରେଣ ଚଲିତେ ଲାଗିଲ । ମେଯେ କାମରାଯ ଅଚଳା—ଆର ଏକ କାମରାଯ ଶୁରେଶ ଆର ମହିମ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଡ଼

ଷେଣେ ସୁରେଶ ନାମିଯା ଅଚଳାର ଜନ୍ମ ଚାଖାର ଆନିଯା ଅଚଳାକେ ଅନ୍ଧିର କରିଯା ତୁଲିଲ । ଅଚଳାର ସଙ୍ଗେ ଟ୍ରେଣେ ବୀଣା ବଲିଯା ଏକଟି ମେଘେର ପରିଚୟ ହଇଲ । ତାହାରା ଡିହରୀତେ ଯାଇବେ ।

ଟ୍ରେଣ ଚଲିଯାଛେ । ବୀଣା ଡିହରୀତେ ନାମିଯା ଗିଯାଛେ । ଅନେକ ରାତ୍ରି । ବୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିତେଛେ । ଅଚଳା ଏକା ସେଇ ମେଘେ କାମରାୟ ଘୁମାଇତେଛେ । ହଠାତ୍ ସୁରେଶ ଆସିଯା ତାହାକେ ଜାଗାଇଲ । ବଲିଲ—“ଶିଗ୍ଗିର ନେମେ ଏସୋ । ଏହି ଷେଣେ ଆମାଦେର ଗାଡ଼ୀ ବଦଳାତେ ହବେ ।” ସେଇ ବାଢ଼ିବୃଷ୍ଟିତେ ସୁରେଶ ଅଚଳାକେ ଅନ୍ଯ ଏକଟି ଟ୍ରେନେର କାମରାୟ ବସାଇଯା ମହିମକେ ଆନିତେ ଯାଇବେ ବଲିଯା ଚଲିଯା ଗେଲ । ଟ୍ରେଣ ଛାଡ଼ିଯା ଦିଲ । ସୁରେଶ ଛୁଟିଯା ଆସିଯା ସେଇ ଗାଡ଼ିତେ ଉଠିଯା ପଡ଼ିଲ ।

ଅଚଳା ବ୍ୟକ୍ତ ହଇଯା ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ ମହିମେର କଥା । ଉତ୍ତର ପାଇଲ ଏକ ପୈଶାଚିକ ଉଲ୍ଲାସେର ବିକଟ ହାସି । ସୁରେଶ ତାହାକେ ଜାନାଇଯା ଦିଲ, ଯେ, ମହିମ ସେ

ହତ୍ଯାକୁ—

ଗାଡ଼ିତେ ନାହିଁ । ଅଚଳା ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲ—“ତବେ ଆମରା କୋଥାଯ ଚଲେଛି ?” ସୁରେଶ ବଲିଲ—“ବୋଧ ହୁଏ ସଶରୀରେ ନରକେ ।” ତାର ପର ଭାଲ କରିଯାବୁଝାଇଯା ଦିଲ ଯେ “ଅଚଳା—ତୁମି ଆମାର ସଙ୍ଗେ ପାଲିଯେ ଏମେହୋ ।”

ସୁରେଶ ତାହାର ସ୍ଵାର୍ଥମିତ୍ରଙ୍କର ଜଣେ ଉତ୍ତେଜନାର ବସେ ଏକ ସର୍ବନାଶ କରିଯା ବସିଲ । ନିଶ୍ଚଳ—ନିର୍ବାକ—ଅଚଳା ନିଜେର ସର୍ବନାଶ ଉପଲବ୍ଧି କରିଲ । ଆର

ଶୁରେଶ ସଥନ ତାହାର ଭୁଲ ବୁଝିତେ ପାରିଲ, ତଥନ ଯେ ଭୁଲ ସଂଶୋଧନେର ପଥେର ଅନେକ ବାହିରେ ।

ଅଚଳା ଡିହରୀତେ ନାମିଆ ପଡ଼ିଲ । ସନ୍ଦେ ସନ୍ଦେ ଶୁରେଶଙ୍କ ନାମିଲ ।

ଦିନ ଯାଏ । ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ଏମନ ଅନେକ ଦିନଇ କାଟିଆ ଗେଲ । ଶୁରେଶ ଓ ଅଚଳା ଡିହରୀତେଇ ବାସ କରେ । ଲୋକେ ଜାନେ ତାହାରା ସ୍ଵାମୀ-ଶ୍ରୀ । ମହିମ ଦେଶେ ଫିରିଆ ଆସିଆଛେ । କେଦାରବାବୁ ମର ଶୁନିଆ ଭଗନ୍ଦରୀ ହଇଯା ପଡ଼ିଯାଛେ । ମହିମ କର୍ଲିକାତାର ଗିଆ କୋଥାଯ ଏକଟା ମାଟ୍ଟାରି ଘୋଗାଡ଼ କରିଆ ଲାଇଯାଛେ ।

ଡିହରୀତେ ଏକଦିନ ଶୁରେଶ ଆର ଅଚଳା ବୀଣାଦେର ବାଡ଼ୀତେ ଆସିଆଛିଲ । ମେଥାନେ ହଠାଂ ତାହାଦେର ଛେଲେଦେର ନୃତ୍ୟ ମାଟ୍ଟାରେର ମହିତ ସାକ୍ଷାଂ ହଇଯା ଗେଲ । ଅଚଳା ଆର ମହିମ । ଅଚଳା ମୁର୍ଛିତ ହଇଯା ପଡ଼ିଯା ଗେଲ ।

ଡିହରୀର କାଛେ ମାଝୁଲୀତେ ପ୍ଲେଗ । ଶୁରେଶ ମାଝୁଲୀ ଚଲିଆ ଗେଲ ରୋଗୀର ମେବା କରିତେ—ଅଚଳାର ଅନିଚ୍ଛାସବେଓ । ମେ ଆଜ ମରିତେ ଚାଯ—କାରଣ “ମନ ଛାଡ଼ା ଯେ ଦେହ, ତାହାର ଭାର ବହିବାର ମତ ଶକ୍ତି ତା’ର ନାଟି ।” ଶୁରେଶକେ ପ୍ଲେଗେ ଧରିଲ । ତାହାର ଜୀବନେର ସାଯାଛେ ଆଜ ଦୁଇଟା ପ୍ରାଣୀ ତାର ପାଶେ—ତାହାରା ତାହାର କାଛେ ଛୁଟିଆ ଆସିଆଛେ । ମହିମ ଆର ଅଚଳା । ଶୁରେଶ ମରିଆ ଗେଲ । ରହିଲ ଅଚଳା ଆର ମହିମ ।

ମହିମ ଚଲିଆଛେ । ଅନ୍ଧକାର ରାତ୍ରି—ଅଚଳା ପିଛନେ ଛୁଟିଆଛେ । ଅଚଳା ମହିମକେ ପ୍ରଶ୍ନ କରେ—“ଆମି କି କରବ ବଲେ ଦାଓ ।” ମହିମ ବଲେ—“ଆମି କି କ’ରେ ବଲବ ।” ତାରପର ମେ ଅଚଳାକେ ବଲେ—“ଅଚଳା—ତୁମି ତ’ ଆମାର ମନେ ପଥ

ଚଲ୍ତେ ପାରବେନା । ଅଚଳା ବଲେ—“ଓଗୋ ! ତୁ ମି ଆମାର ହାତ ଧରେ ପଥ ଦେଖିଯେ ନିଯେ ଚଲୋ, ଆମି ତା ହଲେ ଚଲ୍ତେ ପାରବୋ ।” ତାରପର ତାହାରା ଦୁଃଜନେ ପଥ ଚଲିତେ ଲାଗିଲ ।

ଅଚଳା ପ୍ରଶ୍ନ କରେ—“ଏ ପଥ କୋଥାଯ ଚଲେଛେ ?” ମହିମ ବଲେ—“ଜାନି ନା”
ଅଚଳା ବଲେ “ଏ ସାତ୍ରା ଥାମବେ କଥନ ?” ମହିମ ବଲେ “ଜାନି ନା”
ଅଚଳା ବଲେ—“ ଏ ସାତ୍ରା ଥାମବେ କି କରେ ?” ମହିମ ବଲେ “ତାଓ
ଜାନିନା ଅଚଳା ।”

ତାରା ପଥ ଚଲିତେ ଲାଗିଲ ।

* * * *
* * *
* *
*

গুহার

গান

১

কাজলা মেঘের দোলায় চ'ড়ি
তুফান আসে বুঝি ।

সৌধোর শুরুজ তাই কি ভয়ে
রইলো নয়ন বুজি ?

ময়ূরপঙ্খী নায়ে চড়ে
সোনার বন্ধু ফিরে নি হায় আজো আমাৰ ঘৰে ;
(বড়ে) ঘাটের পিন্দিম নিভলে বন্ধু পথ পাৰে না থুজি ।

*

২

আমাৰ রাঙা বউ

(ও তাৰ) মন ভুলানো কুপেৰ ছটায়
সৱমে টান মুখটী লুকায়

(ও তাৰ) হিয়াৰ মাঝে লুকিয়ে আছে ফাণুন দিনেৰ মউ ।
আমাৰ রাঙা বউ ।

আমাৰ কনে বউ

সদাই যে তাৰ ভিক্ষ হিয়া
লাজে মৱে ডাক্লে প্ৰিয়া

তবু যে তাৰ হিয়ায় ঘুমায় হাজাৰ ফুলেৰ মউ ॥
আমাৰ কনে বউ ।

আমাৰ রাঙা বউ

যে পথে মে দুলে চলে

ফুল ফোটে তাৰ চৱণ তলে

আমাৰ চোখেৱ আলো সে যে, বুকেৱ মালাৰ মউ ॥
আমাৰ রাঙা বউ ।

ପ୍ରତିକାଳି-

ଆମାର କନେ ବଟ
କି ଦିବ ହାଯ ମରି ମରି
ସାଧ ଜାଗେ ପାଯେ ଲୁଟିଯେ ପଡ଼ି
ସକଳ ଦିଯେ ଭିଗୁ ମେଗେ ଲଈ ପ୍ରିୟାର ହିୟାର ମଟ ।
ଆମାର କନେ ବଟ ।

*

୩

ଆମାର ଦୂରେର ବକ୍ର ଆମ୍ବବେ ବ'ଲେ
ଚୋଥେ ସେ ନିଦ ନାହି,

ଓ ତାର ଆସାର ପଥେ ଛଡ଼ିଯେ ଦିବ
ଚାନ୍ଦେର ଶୁଣ୍ଡା ଭାଇ ।

ଚମ୍ପା ଫୁଲେର ରେଣୁ ଦିଯା
ଅଞ୍ଚଖାନି ମାଜୁବେ ପ୍ରିୟା
ଓରେ, ସାଧ ଜାଗେ ମୋର ତାରାର ମାଳାଯ
ତାହାରେ ମାଜାଇ ।

ତାର ନୟନେ ନୟନ ରାଖି
କଇବୋ ତାରେ କାହେ ଡାକି' ।
ଓଗୋ ଆମାର ଚୋଥେ ମୁଖ ଦେଖେ ନାଓ
ଆରସି ତୋ ଆର ନାହି ॥

*

୪

ଆମାର ବୀଧୁଯା ଆନ ବାଡ଼ୀ ଯାଯ
ଆମାର ଆଜିନା ଦିଯା ।
ମହି କେମନେ ଧରିବ ହିଯା ॥
ମେ ବୀଧୁ କାଲିଯା ନା ଚାଯ ଫିରିଯା
ଏମତ କରିଲ କେ ?

ଆମାର ଅନ୍ତର ଯେମତି କରିଛେ
ତେମତି ହଉକ ମେ ॥

*

୫

ଓରେ ବେହୁଲ, ଭୁଲେର ଜାଲେ ଆପନାକେ ଆର ବୀଧିମ ନା ରେ,
କନକ ପ୍ରଦୀପ ନିଭିଯେ ଦିଯେ ରହିମ କେନ ଅନ୍ଧକାରେ ?

ଭୁଲେର ମାଯାଯ ଭୁଲ କରେ ତୁହି କାନ୍ଦାସ ସଦି ଆପନ ଜନେ
ମେ ବେଦନା ଅନଲ ହୟେ ଜଲବେ ଯେ ତୋର ନିର୍ଠିର ମନେ ?
ହୟତ ସେଦିନ ତାରେ ଚେଯେ
ନାମବେ ବାଦଲ ନୟନ ଛେଯେ
ଫିରବେ ନା ଆର ତରଣୀ ତାର ତୋର ବିରହେ ଆଁଖିଧାରେ ॥

❖

୬

ମାନୁଷ ଯେ ହାଯ ଭୁଲେ ଗେଛେ
ଚିର ମଧୁର ଭାଲବାସା ।
ଶୁଥେର ନୌଡ଼େ ବିଷ ନାଗଣୀ
ତାଇ ବୈଶେଷ ଆପନ ବାସା ॥

ହାୟ ଉଦ୍‌ଦୀପୀ ମନରେ ଆମାର

ମାରୁଷ ଯେ ତୋର ନହେ ଆପନ ।

ତାଦେର ଆଲୟ ଚଲ ଛେଡ଼େ ଚଲ

କୋଥାୟ ଆଛେ ବିଜନ କାନନ ?

ସକଳ ଶୁଭମତା ଯିନି

ତୋର ଧେଯାନେ ରହୁକ ତିନି ।

ତାରି ସାଥେ ଦୁଃଖେ ସୁଧେ

ଚଲବେ ଯେ ତୋର କାନ୍ଦା ହାସା ॥

*

୭

(ଓ ତୁଇ) ଗାନ ଗେଯେ ଯା' ଆପନ ମନେ

ଥାକ ପଡ଼େ କାଜ ସରେର କୋଣେ ।

ନୂତନ ଫାଣୁନ ଏଲୋ ଦ୍ୱାରେ

ବରଗ କ'ରେ ନେରେ ତାରେ

ଆଜ କେନ—ଲାଜ ଅକାରଣେ ?

(ଆମାର) ମନ ଭରା ପେଯେଛେ ଆଜ ଫୁଲେର ବନେର ପଥ ଝୁଜି

(ଆଜି) ତାର ସୁବାସେ ମନ ଉଦ୍‌ଦୀପୀ ଯାରେ ନୟନ ଚାଯ ରୋଜଇ ।

ଚାନ୍ଦ ଜାଗେ ଈ ତାରାର ସାଥେ

ନିଦ ନାହି ମୋର ନୟନ ପାତେ

(ଓରେ) ଫିରେ ପାଉରୀ ବକୁ ଆମାର ହାରିଯେ ଆବାର ଯାଯ ବୁବା ॥

(ଓଗୋ) ମିଲନ ବାସରେ ମାନେର ଗରବ ନୟ

ଯାର ପ୍ରିୟ-ବିଧୁ ଭାଦେ ଆଁଥିନୀରେ

ମେ କି ରେ ପାମାଣୀ ହୟ ।

ସେ ଗେଛେ କୌଦିଯା

ଏଲୋ ମେ ସାଧିଯା

ପ୍ରେମେର ଖେଳାୟ ହାର ମେନେ ମେ ଯେ ଲଭିଲ ପରମ ଜୟ ॥

*

୮

ବେଳା ଶେଷେର ପଥିକ ଓଗୋ ପଥେର କାଟା ଦେଖୁ ନାକି ?

ଘର ଛାଡ଼ାନି ଦୂରେର ବୀଶି ତୋମାରେ ବୁଝି ଆନଲ ଡାକି ।

କତ ଯେ ବାଧା ଆଧାର ଧୀର୍ବା

ତୁମି ଯେ ହାୟ କ୍ଳାନ୍ତ ଆଜି ରଯେଛେ ପଥ ଆରୋ ଯେ ବାକି ।

ଆଛିଲ ଯେ ବା ହିଯାତେ ତବ

ପେଲେ କି ତାରେ ବ୍ୟଥାର ସାଥୀ

ପଥେର କାଟା କୁଞ୍ଚମ ହଲୋ

ବିରହେ ଜଲେ ପ୍ରେମେର ବାତି ।

✿

অজানা পথ কোথা যে শেষ—
কোথায় নব অরণ-বেথা
চলার স্থখে চলিছ আজি
পিছনে কাদে ধরণী একা ।

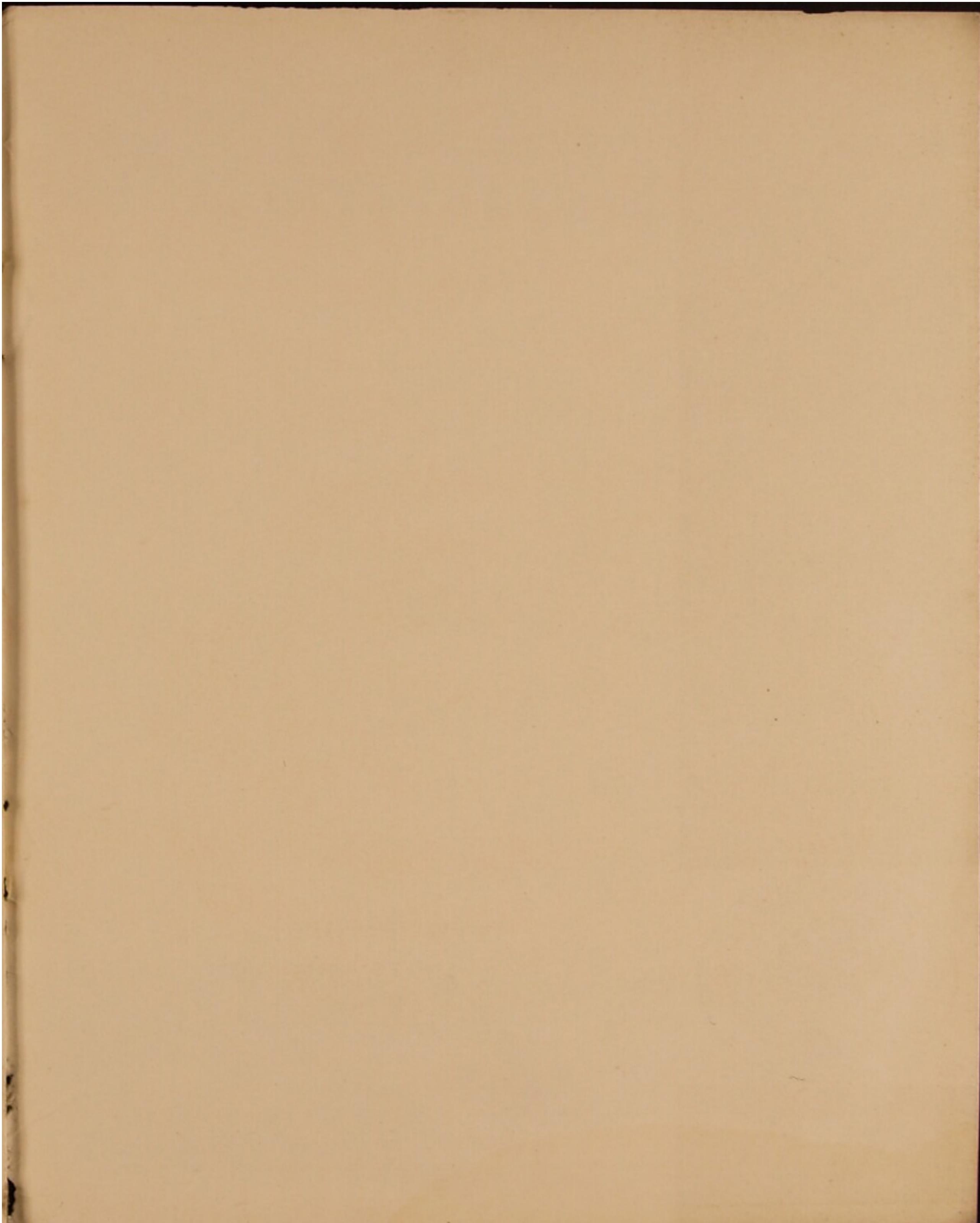
* *
*

শ্রীহেমন্তকুমার চট্টোপাধ্যায় কর্তৃক নিউ খিয়েটার্মের তরফে, ১১৭ নং ধৰ্মতলা স্ট্ৰীট,
কলিকাতা হইতে প্ৰকাশিত। ক্যালকাটা প্ৰিণ্টিং কর্তৃক মুদ্ৰিত।

1936

নিউ থিয়েটার্স লিঃ
১৭১ নং, ধৰ্মতলা প্রীট
কলিকাতা

“গৃহদাহ” চিত্ৰের ডিস্ট্ৰিবিউটাৰঃ
অডোৱা ফিল্ম, কৱপোৱশন
১২৫ নং ধৰ্মতলা প্রীট, কলিকাতা